

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II, JINDŘIŠSKÁ UL. Č. 18. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 Kč I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 Kč.

ROČNÍK X.

V PRAZE, V ČERVNU 1928.

ČÍSLO 6.

Příští číslo vyjde v září t. r.

Jan Krajčůček:

O svěřenském nástupnictví.

Náš občanský zákoník mluví ve hlavě X. o svěřenském nástupnictví a praví v § 608, že zůstavitel může svého dědice zavázat, aby nastoupené dědictví po svém úmrtí anebo v jiném určitém případě zanechal druhému jmenovanému dědici. Nařízení takové nazývá zákon svěřenským nástupnictvím čili fideikomissární substitucí.

Ačkoliv navržen byl i název »svěřenské náhradnictví«, přece přidržují se názvu »nástupnictví«, jelikož také zákon ze dne 3. července 1924 č. 179 sb. z. a n. v § 3 používá toho názvu.

Toto pojednání však nevztahuje se pouze na svěřenské nástupnictví v občanském zákoníku obsažené, nýbrž také o jeho zákonné zřízení podle jmenovaného zákona ze dne 3. července 1924 č. 179 sb. z. a n. o zrušení svěřenství, a mimo to na posouzení podobného smluvního útvaru s úmyslem založití účinek rovnající se účinku svěřenského nástupnictví.

Pojednám nejprve o pozůstalostním svěřenském nástupnictví:

I.

Zákon v § 608 a 652 obč. z. rozeznává dědické svěřenské nástupnictví a odkazové svěřenské nástupnictví.

Společnou podstatu obou těchto druhů fideikomissární substituce jest, že substituční jmění nikdy není součástí institutovy pozůstalosti, nýbrž vždy jměním pocházejícím z pozůstalosti testátorovy (Rozhodnutí z 28. června 1911 Gl. U. XIV. 5520 a ze 16. ledna 1917 R. II. 5/17-Nowak.).

Z tohoto důvodu § 26 n. ř. nařizuje, že projednání pozůstalosti o jmění stíženém svěřenským nástupnictvím musí vždy býti odloučeno od institutovy pozůstalosti.

Proto jest nutno při každém pozůstalostním svěřenském nástupnictví vrátiti se k aktu o projednávání testátorovy pozůstalosti, a u této testátorovy pozůstalosti zjistiti, zdali případ svěřenského nástupnictví, tak zvaná restituce, nastal, a v případě kladném, substituční pozůstalost v aktu testátorovu projednati.

Co se týče právní povahy dědičného svěřenského nástupnictví a odkazové fideikomissární substituce, sluší především poukázati na rozdílný jejich právní důvod.

Dědická fideikomissární substituce jest pravou dědickou posloupností, která vyžaduje dědickou přihlášku, a v důsledku toho také vydání odevzdační listiny; naproti tomu odkazové svěřenské nástupnictví jest nárokem obligačním oproti dědici k testátorově pozůstalosti platně přihlášenému a za dědice platně uznanému, pročež odpadá při odkazovém svěřenském nástupnictví dědičná přihláška odkazovníkova. Při dědickém nástupnictví platí předpisy o nabytí dědictví, při odkazovém svěřenském nástupnictví předpisy o nabytí odkazu podle hlavy XI. obč. z.

V obojích případech dědického i odkazovníckého svěřenského nástupnictví nastává vznik podle staré poučky dies certus an certus quando, dies certus an incertus quando a dies incertus an.

V případě dies certus an certus quando jest nárok nepodmíněným, v případě dies certus an incertus quando může býti nabytí podmíněným a také nepodmíněným, podle toho, vztahuje-li se na jistou událost, ku příkladu úmrtí institutovo, kdež jest nabytí nepodmíněno, anebo vztahuje-li se na nejistou událost, ku příkladu na přežití instituta substitutem, kdež jest nabytí podmíněno.

V případě dies incertus an jest nabytí vždy podmíněným případem.

Toto rozeznávání jest velmi důležitým z té příčiny, poněvadž podmíněný nárok před splněním podmínky vůbec nestává, není existentním, nemůže býti transmittován, takže právně nenapadá ani dědici, ani odkazovníku fideikomissárnímu.

Podle podmíněného nebo nepodmíněného nabytí nároku k fideikomissární substituci řídí se také různá možnost podání dědické přihlášky při dědickém svěřenském nástupnictví, a ovšem, že i různá možnost požadování odkazu fideikomissárního oproti testamentárnímu dědici.

Krasnopolski—Kafka v Erbrecht na straně 107 praví, že je-li substituce vázána pouze časově a nepodmínečně, pak substitut ihned může podati dědičnou přihlášku, a může také žalovati na uznání svého nároku, neboť nabývá dědictví smrtí zůstavitelovou a transmittuje své dědičné právo na své dědice i před nastalou restitucí, neboť jeho právo jest jisté; naproti tomu však u podmíněné substituce připadne svěřenskému nástupníku dědictví teprve při splnění podmínky, a tudíž teprve pak dědičnou přihlášku i žalobu může podati.

Také Krainz na str. 393 praví, že není-li substituční nárok podmíněný, tedy, není-li na dožití substitutovo vázán, dědický nápad uskutečňuje se ihned spolu s institutovým dědickým nárokem, takže substituční dědic může ihned při prvním projednání pozůstalosti zůstavitelovy přihlásiti se za dědice.

Naproti tomu vyjadřuje se Rintelen ve »Verfahren ausser Streitsachen« na str. 80 takto:

»Jest sporno, zdali, a pokud svěřenský nástupnický dědic má podati dědičnou přihlášku. Zákon se o tom nevyslovuje. Za správné sluší zajisté za to pokládati, že již po úmrtí testátorově podána přihláška dědičná má býti přijata«.

Rintelen při tom podotýká, že však není za každých okolností zapotřebí dědičné přihlášky a doplňujícího pozůstalostního řízení.

Takový jest i náhled Lutwakův citovaný Krasnopolskim—Kafkou v pozn. 1 na str. 108, že, je-li svěřenské nástupnictví vázáno na případ, který má nastati za života institutova, má odpadnouti officiosní projednávání a anticipované zdědění substitutovo — »Beerbung« — uskuteční se uvázáním v držbu nebo fideikomissární dědickou žalobou.

Fosavadní své vývody shrnují, že při nepodmíněném zřízení svěřenského nástupnictví nastává delace dědická již úmrtím testátorovým, avšak při podmíněném zřízení teprve okamžikem nastalé restituce; ovšem že v obojím případě předpokládám určitě vyjádřenou vůli zůstavitelovu.

Avšak vůle zůstavitelova může býti i neurčitě vyslovena, ku příkladu, nelze-li usouditi, zdali dožití úmrtí institutova substitutem jest podmínkou substitute.

Dříve stávala kontroversa, zdali i v takovém případě fideikomissární dědic své právo transmittuje na své dědice. Tento nedostatek určité vůle zůstavitelovy rozřešila novella III. § 59 obč. z. ustanovením, že nestává-li jiné vůle zůstavitelovy, přechází právo fideikomissárního dědice také tehdy na jeho dědice, pakliže se nedožil substitučního nápadu. — Ustanovení to jest proto také důležitým, poněvadž v tomto případě sluší pokládati zřízení svěřenského nápadnictví za nepodmíněné, neboť, transmittuje-li se právo substitutovo, muselo býti nabyto, a tudíž podle shora podaného výkladu, třeba v případě novelly III. § 59 dědičnou přihlášku jako nepodmíněnou ihned na soud přijati.

Od neurčitě vyjádřené fideikomissární substitute ovšem nutno dobře rozeznávati právní pochybnost, zdali se vůbec v posledním pořízení svěřenské nástupnictví zřídilo, na příklad, nezamýšlel-li testátor zříditi obecné nástupnictví podle § 614 obč. z., a zvláště, nejedná-li se o sublegát, § 650 obč. z.

Rozdíl mezi pododkazem a odkazovým svěřenským nástupnictvím, čili svěřenským odkazem, záleží v tom, že pododkazovníku vzniká oproti legatáři nárok obligační na splnění pododkazu podle míry nařízeného pododkazu, načež po převzetí závazku legatářem nárok pododkazovníkův oproti dědici zaniká, — při svěřenském odkazu naopak vzniká svěřenskému odkazovníku nárok na splnění substitučního odkazu pouze oproti dědici, — a nárok na splnění svěřenského odkazu oproti institutovanému legatáři co do svěřenského odkazu odpadá vůbec.

Z rozhodnutí četných uvádím tato:

1. O otázce, obsahuje-li poslední vůle nařízení o svěřenském nástupnictví:

a) Rozhodnutí ze 27. září 1912 R VI. č. 248/12 Gl. U. č. 6721 praví, že není-li sporu o skutkové povaze svěřenského nástupnictví a mimosporným vyšetřováním dán byl základ k výkladu posledního pořízení, takže se jedná pouze o právní otázky, že jest vyloučeno odkázání na cestu spornou, a pozůstalostní soud rozhodne sám o sporné právní otázce.

b) Rozhodnutí ze dne 28. ledna 1913 R II. 60/13 — č. 6273 Gl. U. uvádí případ, kdy oproti univěrsální dědičce uplatňován byl substitutův nárok.

Obě nižší instance projednaly otázku tu nesporným řízením. Vídeňský nejvyšší soudní dvůr však rozhodl, že věc týká se jednak skutkové otázky zjištění testátorovy vůle a právní otázky výkladu této vůle, a že proto tyto obě, skutkovou a právní otázku, nutno předem vyřídití pořadem práva podle § 2/7 n. ř., že pozůstalostní soud má jednu ze stran na pořad práva poukázati s určením lhůty, a pak teprve dále jednati.

2. O době ku podání dědičné přihlášky a o právu soudu k vyzvání ku podání dědičné přihlášky cituje Hartmannovo nesporné řízení rozhodnutí ze dne 5. ledna 1881 č. 14.745 Gl. U. 8236, ze dne 23. března 1881 č. 3263 Gl. U. 8344, ze dne 9. ledna 1889 č. 137 Nowakovy sbírky IV. 102, ze dne 30. května 1911 R II. 475/11 Gl. U. 5491 a ze dne 1. února 1916 R I. 42/16 Not. Z. 18/14, (na str. 179, 185 a 186 Hartmannovo n. ř.).

3. O rozdílu mezi dědičnou fideikomissární substitucí a mezi odkazovým svěřenským nástupnictvím:

a) Rozhodnutí ze dne 16. ledna 1917 R II. 5/17 uveřejněné ve sv. XIX. č. 1821 sbírky Nowakovy uvádí, že substituovaný legatář má býti o substitučním nápadu zpraven, a je-li svéprávným, že ostává při tom dle § 817 obč. z. a § 161 n. ř., není-li však svéprávný, nebo jedná-li se o odkazovníky v § 159 n. ř., že má býti postupováno dle předpisu § 159 a 160 n. ř., při čemž však dle § 187 obč. z. uložena povinnost dědici předložiti soudu výkaz o splnění poslední vůle nepřesahuje rámeček § 159 a 160 n. ř.

b) Rozhodnutí ze dne 6. listopadu 1923 R I 933/23 — n. s. 3114 — praví odlišně:

»Předmětem fideikomissární substitute může býti pouze celá pozůstalost nebo její poměrný díl, nikoli však určitá zůstavitelova věc. Při substitučních odkazech rozhoduje v prvé řadě vůle zůstavitelova, a jen v pochybnostech dlužno přihlídnouti k zákonným domněnkám § 651 a násl. obč. z.«

V tomto případě bylo uloženo dědičce, že smí o 70.000 Kč cenných papírů, které musí býti vinkulované uloženy, poříditi poslední svou vůli výlučně ve prospěch svých zákonných dědiců.

Obě nižší instance uznaly, že jde o potomstvo vůbec, tedy i o nenarozené potomky.

Nejvyšší soud však rozhodl, že v tomto případě o fideikomissární substituci nejde, jejíž předmětem může býti jen celá pozůstalost nebo poměrná část, že však jde tu o substituční odkaz, pročež § 610 a násl. obč. z. použití nelze, a podotýká, že při odkazech nepostupuje zákon stejně přísně, nýbrž v § 651 obč. z., že připouští odkaz určité třídě osob, a rozdělení mezi příslušníky této třídy, že může býti ponecháno osobě ku plnění povinné, nebo i třetí osobě.

Pojednám nyní o počtu svěřenských nástupníků.

Počet ten, jsou-li to vrstevníci zůstavitelovi tedy,

žijí-li, anebo, jsou-li alespoň počati v den zřízení posledního poručení, není die ustanovení § 611 obč. z. omezen.

Jinak jest tomu, jsou-li povolány za svěřenské nástupníky osoby nepočaté v době zřízení poslední vůle § 612 o. z.

Nerozhoduje, uplynula-li ode dne zřízení poslední vůle až do úmrtí tak dlouhá doba, že v den zřízení poslední vůle sice osoby ty byly *personae futurae*, ale ještě před úmrtím zůstavitelovým se zrodily, i to jsou osoby podlehající omezení § 612 o. z., jelikož to nejsou vrstevníci v den testování. Omezení to vztahuje se při nemovitém majetku na první stupeň a při movitém jmění na druhý stupeň svěřenských nástupníků, při čemž stupně počítají se pouze co do těch substitutů, kteří se v držbu dědictví, nebo odkazu uvázali.

Ustanovení § 612 obč. z. opouští zde theorii dědictví jako universální posloupnosti co do celé pozůstalosti, nebo její ideální části povšechně vyjádřené v § 531 a 547/2 obč. z.

Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z r. 1924 navrhuje, aby možnost svěřenského nástupnictví při osobách ještě nepočatých byla omezena jenom na stupeň první slovy: »Nejsou-li to (fideikomissární substituti) současníci, nýbrž takoví, kteří v době zřízení závěti ještě nejsou zplozeni, může se svěřenské náhradnictví vztahovati jen na stupeň první.« Že pojem slova »stupeň« (Grade) není totožným s pojmem »generace« ani s pojmem »stupeň příbuzenský«, dovodil již Pfaff-Hoffmann v Exkurse II. str. 150, že jedná se pouze o množství dědických nástupníků početně omezené.

Též Anders na str. 33 praví, že první a druhý stupeň nástupnický není totožný s první a druhou příbuzenskou generací, nýbrž jest jen početním pořadem.

A tu pokládám za potřebné zmíniti se o dvorním dekretu ze dne 29. května 1845 č. 888 sb. z. s.

Tento dekret nejedná o svěřenském nástupnictví, nýbrž mluví o případech, kde dědictví nebo odkaz nepočatým osobám připadá bezprostředně (unmittelbar), tedy nemluví o substitutech, nýbrž o přímých dědicích nebo odkazovnících.

U takovýchto nepočatých dědiců bezprostředních, nebo nepočatých bezprostředních odkazovníků, uznána jest platnost testamentárního nebo odkazového zřízení pouze potud, pokud by dle § 612 bylo možno svěřenské nástupnictví, avšak tu dvorský dekret platnost tu ještě omezuje pouze na řadu »sestupnou«. Jiný rozdíl jest ten, že § 612 obč. z. mluví o svěřenských nástupnících nepočatých v den zřízení poslední vůle, kdežto citovaný dvorní dekret vztahuje se pouze na přímé dědice, nebo přímé odkazovníky, nepočaté v den zůstavitelova úmrtí.

Materialie bližší uvedeny jsou ve věstníku min. spravedlnosti r. 1908 str. 3, i v Hartmannovu vydání nesp. řízení na str. 250.

Nejčastějším případem svěřenského nástupnictví jest nařízení, aby institut po své smrti zanechal svěřenskému nástupníku buď celé dědictví, nebo jeho část, nebo odkaz, nebo to, co z dědictví, nebo z odkazu po smrti institutově zbude.

Tu jest rozhodující, bylo-li patrným úmyslem testátorovým, aby svěřenský nástupník instituta přežil, kdež pak jest substitutovo povolání nařízeným jeho přežitím podmíněno.

Jelikož v případě podmíněného povolání může teprve po splnění tohoto přežití pozůstalostní řízení býti

projednáváno, může teprve po vydání odevzdací listiny k rukou institutovým zpravidla jednáno býti pozůstalostně o substitučním nároku svěřenského nástupníka

A tu jest se mi zmíniti o rozdílu při řízení u obnoveného projednání pozůstalostního ohledně dědičného svěřenského nástupnictví od řízení u obnoveného pozůstalostního řízení ohledně odkazového svěřenského nástupnictví, zvaného v obou případech řízením substitučním.

Poněvadž projednací patent v § 174 n. ř. nařizuje, že vydáním odevzdací listiny dědicovi má býti projednání za skončeno prohlášeno, když veškeré jemu náležité povinnosti dědic splnil, a institutovo povolání může býti právoplatně hodnoceno při splnění nebo odpadnutí svěřenského nástupnictví, nutno připustiti, že odevzdací listina institutovi vydaná nabývá právní moci ohledně dědičného svěřenského nástupníka teprve vydáním druhé odevzdací listiny substitučnímu dědici.

Přípustnost vydání dílčí odevzdací listiny uznává rozhodnutí ze dne 27. března 1877 Gl. U. 6429 citované v Scheyovu velkém vydání občanského zákoníku z r. 1916 str. 416 p. 3.

Také rozhodnutí ze dne 4. února 1897 č. 939 praví, že nestává-li spojitosti mezi dědickými kmeny, není dědic, když veškeré zákonně mu uložené podmínky splnil, povinen vyčkávati vyřízení dědictví ohledně zbývajících částí pozůstalosti jeho se vůbec netýkajících.

U odkazového svěřenského nástupníka nemůže býti vydána nová odevzdací listina, takže řízení skončí pouhým usnesením.

V řízení substitučním u odkazového svěřenského nástupníka jest věcí dědice v odevzdací listině testátorově jmenovaného, po případě opatrovníkem zastoupeného, aby prokázal substitučnímu úřadu, kdo se stal nástupníkem odkazovým, a jak bylo vyrozumění svéprávného odkazového nástupníka dle § 161/1 n. ř. uskutečněno.

Jestliže však jest osoba odkazového nástupníka nejistá nebo zákonně chráněná, pak jest věcí dědicovou, aby odevzdání chráněnému odkazovníku, vztažně zajištění odevzdání, prokázal.

Dle § 160 n. ř. jest třeba odkazovníku, jehož pobyt není znám, vyhláškou sdělití, že byl odkaz složen nebo zajištěn.

Podle rozhodnutí ze dne 16. ledna 1917 R II 5/17 substituční úřad pouze při zákonem chráněných odkazových svěřenských nástupnících rozhodne, jakou cenu substituční odkaz má, kdo jest substitučním odkazovníkem, a nejedná-li se o spornou skutkovou otázku, má rozhodovati cestou nespornou.

Ještě by zbývalo pojednati o vzájemném poměru svěřenského nástupníka k institutovi.

Anders na straně 83, 84 a 85 vymezuje tento poměr takto: »Svěřenský nástupník má právo dozoru, a může i žalobou vymáhati ochranu majetkovou. Naproti tomu institut ve všech případech, které plynou z pojmu pravidelné správy k udržování podstaty, na příklad, ku zaplacení pozůstalostních dluhů, žádati může i zcizení a zatížení vinkulovaného jmění, nebo jeho součástek. Inventářem zjištěné substituční jmění tvoří celek schopný rozmnožení, nebo zmenšení, při tom o akrescenci platí § 1279/2 obč. z. Institut sice má plniti splatné závazky, avšak jakmile svěřenský nástupník nastoupí na místo institutovo, tu institutovou konfusi zaniklé právní poměry musí býti obnoveny.«

Robert Mayer v právu dědickém v soustavě občanského práva z r. 1927 na str. 53 praví, že polovina pokladu připadající vlastníku pozemku, výhra, která připadne na los do pozůstalosti patřící, náhrada za vyvlastnění a pod. rozmnožují pozůstalost fideikomissární substitucí stíženou, smlouvy původního dědice o budoucích užitecích, jako smlouvy o kácení lesa, nevízi náhradníka svěřenského, smlouvy nájemní a pachtovní může náhradník svěřenský řádnou výpovědí rozvázat; zcizení a zavázání jmění substitucí stíženého původním dědicem jest sice přípustno v mezích dočasného vlastnictví, avšak právě proto jen bez újmy práv náhradníkových.

V poznámce 17 na téže straně praví Robert Mayer, že po odevzdání pozůstalosti jest zcizení její přípustno jen při zániku substituce, anebo se souhlasem svěřenského náhradníka, anebo na základě exekučního titulu, který vůči oběma byl získán. (Rozh. ze 7. listopadu 1916 J. Bl. 1917 č. 5.)

Ještě jest třeba podotknouti, že co platí ohledně shora zmíněné neurčitě nebo nejasně vyslovené transmise svěřenského nástupnictví, neplatí ohledně neurčitě, nebo nejasně vyslovené fideikomissární substituce samé, ve kterémžto poslednějším případě nastupuje předpis § 614 obč. z., že poslední vůli nutno vyložití takovým způsobem, aby svoboda dědicova ku nakládání se svým majetkem nejmenší měrou byla omezena.

Podotýkám, že nařízené dle § 173 n. ř. rozdělení dědictví musí zachovati pravidla uvedená v § 165 n. ř. a následujících, že před vydáním substituční podstaty musí býti v každém případě slyšen vykonatel poslední vůle. (Notariatszeitung č. 10 r. 1901), a že povinný díl soudně chráněný musí býti vykázán § 162 n. ř. Opomenuté podání výkazu poplatkového u substitučních pozůstalostí pokládá se poplatkově za zameškání povinné péče. (Rozhodnutí správního dvoru vídeňského ze 13. února 1906 č. 1686 Budw. F. č. 4269.)

Tento oddíl o pozůstalostním svěřenském nástupnictví končím s tím, že měl za účel hlavně rozlišiti pojem dědičného svěřenského nástupnictví od svěřenského nástupnictví odkazového.

II.

V § 3 zákona o zrušení svěřenství ze dne 3. července 1924 č. 179 Sb. z. a n. se praví: »Nebude-li dohoda předložena ve lhůtě určené v § 2 odst. 4. (totiž do dne 14. května 1925), nabude jmění zbavené svěřenského svazku, kdo byl držitelem svěřenství v den, kterého nabyt tento zákon účinnosti (totiž 14. listopadu 1924) jako přední dědic (fiduciář), a bude omezen svěřenským nástupnictvím (fideikomissární substitucí) ve prospěch prvního čekatele, který by byl podle zřizovací listiny (§ 2 odst. 2) povolán v čas nápadu k nástupnictví ve svěřenství.«

Svěrenský poměr zaniká úplně, a mocí tohoto zákonného ustanovení nově a bezprostředně stává se držitel majetku tvořícího dřívější svěřenství vlastníkem dnem 14. listopadu 1924 s právy a závazky zákoně uloženými fiduciáři, při čemž zřizovací listina o svěřenství určuje prvního čekatele, který může býti v čas nápadu svěřenským nástupníkem.

Nenastává tudíž přeměna nároků a závazků vztahujících se na dřívější svěřenství na nový poměr svěřenského nástupnictví, (novatio necessaria), nýbrž zákonné svěřenské nástupnictví originálně jako zvláštní útvar

dnem 14. listopadu 1924 vzniká. Jelikož však zákon omezení fiduciářovo stanoví na svěřenské nástupnictví, a náš občanský zákoník jiného svěřenského nástupnictví, nežli pozůstalostní fideikomissární substituce nezná, nutno z toho usuzovati, že omezení svěřenským nástupnictvím u fiduciáře a nárok prvního čekatele, který by byl podle zřizovací listiny povolán v čas nápadu k nástupnictví ve svěřenství, sluší posuzovati podle zákonných předpisů o pozůstalostním odkazovém svěřenském nástupnictví, o němž jsem se krátce shora zmínil.

Foněvadž zákon výslovně praví, že teprve v čas nápadu k nástupnictví podle zřizovací listiny ve dřívější svěřenství možno prvního čekatele určití, jest patrné, že čekatel s právy a závazky fideikomissárního substituta může býti zjištěn jako nástupník teprve v čas nápadu podle zřizovací listiny, a že tudíž jedná se o podmíněčné povolání za svěřenského nástupníka, pokud prvnímu čekateli již při vzniku nebo za trvání práva fiduciářova nevznikl nárok nástupnický.

Pokud pak naskytá se otázka, zdali v čas nápadu domnělý první čekatel má podati dědičnou přihlášku, jsem náhledu, že následkem úplného zrušení svěřenství a pouhého omezení fiduciářova nelze vůbec podati se strany prvního čekatele dědičné přihlášky, neboť čekatelství na uvolněné jmění není dědičnou posloupností.

Po úmrtí fiduciářově tvoří sice uvolněné jmění z dřívějšího svěřenství pozůstalost fiduciářovu, avšak se zvláštní posloupností tohoto jmění, a s nutným oddělením od vlastního čili zpupného pozůstalostního jmění fiduciářova podle § 26 n. ř., — § 10/2 a 15/2 druhá věta cit. z. —

Řízení samé po úmrtí fiduciářově po dnu účinnosti citovaného zákona stanoví zákon jenom povšechně slovy: »Bude-li třeba věc dále vyříditi, nebo v ní jednati, postoupí ji dřívější svěřenský soud z úřední moci soudu příslušnému podle obecních pravidel«. § 15/2 druhá věta cit. z.

Pozůstalostní soud fiduciářův vydá tudíž po úmrtí fiduciářově zjištěnému prvnímu čekateli výrok o nastalém nástupnictví. Po právní moci výroku o nastalé substituci jest sice oproti nastoupivšímu substitutu jakožto neomezenému novému majiteli možna žaloba o uznání lepšího práva nahrazující žalobu dědičnou se strany jiného nápadníka podle § 824 obč. z., avšak žaloba ta jest přípustnou podle § 9/2 cit. z. pouze do deseti let po zrušení svěřenství, a i tu jsou vyloučeny námitky uvedené v § 9/1 téhož zákona.

Substituční řízení po zaniknutí práva fiduciářova jeví se býti posledním oficiosním řízením za účelem vyhledání a zjištění nastalého substitučního nápadu podle ustanovení zakládací listiny.

Platnost zakládací čili zřizovací listiny prohlašuje citovaný zákon v § 1/2 za zaniklou, vyjímaje pouze případy, ve kterých se zákon citovaný výslovně na ustanovení listiny zřizovací odvolává a také v § 1/3 pro případ odpadnutí čekatelů prohlašuje substituční nároky za zaniklé bez náhrady.

Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 20. dubna 1926 R. 292/26 uveřejněné v Českém právu na stránce 93/1926 uvádí tento případ: Majitel svěřenství oznámil soudu, že jediným čekatelem jest jeho nezletilý syn Pavel.

První instance uznala, že fiduciář jest omezen svěřenským nástupnictvím ve prospěch prvního čekatele, který bude podle zřizovací listiny povolán k nástupnictví

v čas nápadu. Druhá instance rozhodnutí to potvrdila s tím, že den nápadu nastane až smrtí fiduciářovou, a bude teprve podle stavu v den nápadu rozhodnuto, kdo bude prvním čekatelem. Nejvyšší soud potvrdil rozhodnutí druhé instance s tím, že předpis § 3 odstavec 2 praví, že čekatelé jsou, kdo v den účinnosti zákona jsou na živu, nebo platí za narozené, platí pouze pro dohodu o svěřenství, avšak rozšíření na případ fideikomissární substituce podle § 3, že odpadá.

Jiný případ zákonného svěřenského nástupnictví obsahuje § 5/3 zákona o dědické posloupnosti při rolnických usedlostech střední velikosti, když spoludržitel usedlosti hodlá ze společenství vystoupiti, anebo, když jeden ze sourozenců za trvání společenstva bez potomstva zemře.

V těchto obou případech zákon vyhrazuje ostatním spoludržitelům nárok na převzetí uprázdněného podílu spoluvlastnického podle ustanovení § 8 a 10 zákona o dědické posloupnosti při rolnických usedlostech střední velikosti, takže takovýto zákonný nástupnický nárok předchází jiným nárokům na převzetí uprázdněného dílu rolnického statku.

Za zákonně stanovené svěřenské nástupnictví lze také pokládati ustanovení § 610 obč. z., že zakázal-li zůstavitel o dědictví testovati, dědic jest povinen dědictví zachovati svým zákonným dědicům.

V tomto případě však Krainz jest náhledu na str. 388, že taková tichá fideikomissární substituce podle § 610 obč. z. neobsahuje také zákaz zcizení, neboť jest omezena pouze na zákaz testování.

III.

Svěřenství sice bylo zákonem č. 179 roku 1924 sb. z. a n. zrušeno s ustanovením, že nová svěřenství nemohou býti zřizována, § 1/1 cit. z., avšak v praxi dosti často vyskytují se snahy smluvně zavázati protistranu k závazku trpěti nástupnictví k smluvnímu předmětu buď ve prospěch již žijících členů rodiny smluvního držitele statku, nejčastěji nemovitého statku, anebo také někdy ve prospěch ještě nenarozených členů této rodiny.

Tu naskytá se otázka, jak lze takovým snahám zjednatí právních účinků podobných pozůstalostnímu svěřenskému nástupnictví. Patří-li smluvní substitut mezi v den smlouvy žijící osoby, anebo takové, které po zákonu za žijící lze pokládati, jest smlouva o svěřenském nástupnictví čistou smlouvou ve prospěch osob třetích, při čemž však podle § 106/1-III. nov. obč. z. vzniká substitutovi, jako každé třetí osobě, v jejíž prospěch se smlouva koná, nárok nástupnický nejen podle obsahu smlouvy samé, nýbrž také podle povahy ujednání a podle účelu ujednání.

Pakliže povaha a účel ujednání o svěřenském nástupnictví nevymykají se účinkům předpisu o svěřenském nástupnictví, a sice o odkazovém svěřenském nástupnictví, nelze proti platnosti smluvního svěřenského nástupnictví ničeho namítati, třeba se jednalo při smluvní substituci pouze o obligační nárok substitutův oproti promitentu, vztahně jeho pozůstalosti, takže při sepsání stavu jmění a stavu dluhu promitentova zařaditi sluší závazek promitentův do stavu jeho dluhu.

Není-li zřejmé ve smlouvě stanovena doba vzniku nároku svěřenského nástupníka, stanoví § 106/2 nov. III. obč. z., že nárok substitutův vzniká již odevzdáním statku promitentovi. Účinky smluvního svěřenského nástupnictví jsou ovšem za příčinou svého obligačního vzniku

ze smlouvy pouze podobné účinkům odkazového svěřenského nástupnictví.

To jest vyjádřeno také v § 11 prováděcího nařízení k zákonu o dědické posloupnosti v rolnické statky střední velikosti ze dne 28. února 1909 č. 3 věstníku m. spr., kde odporučuje se soudu působiti k omezení vlastnického práva přejímatelova slovy:

»Převezme-li statek pozůstalý manžel, nemá opomenouti soud náležitě opatrnosti v zájmu dětí, a to omezením vlastnického práva přejímatelova »asi« na způsob fideikomissární substituce.«

Tolik o smlouvě ve prospěch svěřenských nástupníků žijících v čas vzniku smlouvy o substituci, k čemuž by bylo třeba ještě podotknouti, že pakli promisár sám vyhradí sobě substituční nárok, nejedná se o smlouvu se svěřenským nástupnictvím, nýbrž o pouhou smlouvu podmínečně vázanou.

Jinak se má však věc, bylo-li ve smlouvě promitentovi za povinnost uloženo, aby statek v určitých případech odevzdal, nebo při svém úmrtí zanechal, třetím osobám, které po zákonu ani započaté pokládati nelze.

V takových případech vzniká sice podle rozhodnutí ze dne 15. září 1880 č. 8095 Gl. U. platný závazek promitentův sub modo vůči promisárovi, vztahně vůči jeho právním nástupcům, avšak ve smlouvě uvedené budoucí osoby — personae futurae — samy podle mého náhledu při pozdějším svém vzniku oproti promitentu, vztahně jeho pozůstalosti, substitučního nároku nenabývají, ač náhledu tomu zdá se odporovati v České advokacii ročník XIII. č. 2 ve hlídce rozhodnutí uvedené rozhodnutí z 18. listopadu 1926 Rv II.-154/26 vyslovující zásadu, že při sjednání smlouvy ve prospěch třetí osoby (§ 881 obč. z.) není třeba určití ovýhodněnou třetí osobu individuálně, že stačí, je-li podle objektivních známek určitelna, — a, ač náhledu tomu i odporuje rozhodnutí ze dne 18. října 1864 č. 1994 citované při § 612 obč. z. o počtu stupňů při svěřenském nástupnictví k movitostem u osob nenarozených uvedené ve vydání občanského zákoníku z r. 1926 v Českoslov. Kompasův pravíci, že ustanovení § 612 obč. z. sluší použiti i na náhradnictví smlouvou založené.

Vždyť, kdyby možnost nabytí nároku toho stávala, měli by nenarození svěřenští nástupníci podle § 276 obč. z., jednajících o v čas smlouvy soudu neznámých účastnících, býti vyrozuměni o vzniku svého nároku zřízeným opatrovníkem, neboť nárok ten, neodporuje-li tomu smlouva, vzniká již odevzdáním statku. — § 106. — Nov. III. obč. z.

Avšak zřízení opatrovníka nenarozenému smluvnímu potomstvu není možno. Věc lépe osvětlí případ uveřejněný v Notariatzeitung z roku 1914 na str. 93.

Případ byl tento:

Zletilá dcera při svém provdání měla v úmyslu svou peněžitou pohledávku za svým otcem splatnou teprve při úmrtí otcově odevzdati svému ještě nenarozenému potomku pro případ jejího úmrtí před smrtí otcovou, navrhla zřízení opatrovníka nenarozenému jejímu potomku, a žádala za opatrovnícké schválení daru takového ve formě notářského spisu, a za udělení legitimační listiny opatrovníku ku podepsání notářského spisu. První instance zamítla tento návrh s tímto odůvodněním:

»Pouze testamentem lze substituci naříditi, duch zákona našeho snaží se škodlivá omezení majetková zameziti, a to i smluv, které by uzavřeny byly s persona in-

certa; soud by mohl udělením povolení dospěti do situací nedohledných a do nebezpečí svého určení.«

Na to podala uvedená zletilá dcera stížnost, ve které namítala, že takové smlouvy nejsou nikde zapovězeny, a že je theorie i praxe připouští, a to jak darem, tak i uplatně podle § 901 a 1019 obč. z., tehdy ještě platného.

Druhá instance však stížnost zamítla, a rozhodla takto:

»Soudní péče jest v § 220 obč. z. nařízena jen ohledně takových osob, které jsou alespoň počaty, a tomu tak v daném případě není, a proto byl by zásah opatrovníckého úřadu přímo nezákonným« —; při tom i druhá instance sdílela náhled instance I., že podle § 265 obč. z. opatrovnícký soud může býti činěn zodpovědným za poškození nezletilců.

Další odvolání k nejvyššímu soudnímu dvoru vídeňskému tehdy nenastalo, čehož ovšem sluší litovati.

Uveřejnitel zmíněného případu Pelzer však jest náhledu, že odůvodnění I. instance bylo nesprávné, poněvadž v daném případě jednalo se o přímou smlouvu darovací a žádnou substituci ve prospěch nenarozeného potomstva, — ač při tom připouští, že právní účinnost darovacích smluv s fideikomissární substitucí byla kladně zodpověděna Steinbachem v *Gerichtszeitung* r. 1877 č. 39, Nemethym v *Notariatszeitung* r. 1901 č. 16, Eisingerem v *Notariatszeitung* r. 1908 č. 45, Scheyem v »*Obligationenverhältnisse* I. sv. 3 sešit str. 643 a Bartschem ve »*Grundbuchsgesetz in seiner praktischen Anwendung* str. 172.« — Při tom Pelzer sám připouští, že se v praxi používá analogie podle § 7 obč. z. mezi substitucí z posledního pořízení a substitucí smluvně zřízenou.

Případ smluvního svěřenského nástupnictví nastává také, pakliže přeživší manžel zaváže se vůči zástupcům pozůstalosti předemřelé manželské strany odevzdati nástupníku, jak zděděnou, tak i svou vlastní realitní polovici.

Podle rozhodnutí ze dne 18. listopadu 1926 II. 154/26 již shora citovaného, převzal-li manžel zůstavitelčinu nemovitostní polovici při projednání pozůstalosti podle zemského zákona pro Čechy č. 68 z roku 1908 se závazkem postoupiti nebo zanechat celou usedlost pozůstalým dětem zůstavitelčiny z jeho prvního manželství vzešlým, nelze se domáhati neplatnosti tohoto závazku knihovně poznamenaného ani pro rozšíření substitute i na jmění zůstavitelce nepatřivší ani pro neurčitost.

Ke konci tohoto pojednání zmiňují se ještě o případě, kdy při projednání pozůstalosti vedle vlastního nemezeného jmění vyskytne se také jmění vázané smluvním závazkem zůstavitelovým: po svém úmrtí ponechat i smluvnímu svěřenskému nástupníku.

V takovém případě, byl-li tento smluvní závazek dědici uznán, musí sice podle předpisu § 26 n. ř. býti odděleně projednáváno i toto jmění substitučně vázané, avšak projednáním tohoto obligačního zůstavitelova závazku ve stavu jeho dluhu v tomto odděleném substitučním jmění uvedeného oficiosní péče o jmění vázaném smluvním svěřenským nástupnictvím končí. § 1 n. ř.

Dr. Karel Motlík:

Tři rozhodnutí.

Nejvyšší soud rozhodl dne 4. V. 1926 pod čj. R I. 269/26, že nevyhovuje dovolacímu rekursu pozůstalé vdovy brojící proti zařazení vkladních knížek do inven-

táře jmění pozůstalostního a nařízenému složení jich resp. jejich hodnoty do soudní úschovy — při čemž v odůvodnění praví výslovně:

»Nejen vkladní knížka obecní spořitelny celá, nýbrž i celý vklad na knížku Živnostenské banky a nikoliv pouze polovice vybraného vkladu, kterou pozůstalá vdova k pozůstalosti přiznává, tvoří část pozůstalostní podstaty, jelikož zůstavitel byl v době úmrtí v držení této knížky.

Na to obdržel spisy notář, co soudní komisař k dokončení projednání pozůstalosti, který v protokole z 1. X. 1927 reprodukuje původní inventář, narazil na odpor zástupce pozůst. vdovy žádajícího opětovně, aby do aktiv pozůstalostních zařazena byla pouze polovina onoho vkladu.

Návrh k žádosti výslovně protokolován a zamítnut soudním komisařem s poukazem na to, že věc jest právoplatně rozhodnuta ve 3 instancích, a s doslovným citováním shora uvedeného speciálního rozhodnutí nejvyššího soudu.

K žádosti právního zástupce vdovy bylo mu pak o tom vydáno soudním komisařem písemné usnesení, do něhož podal zástupce rozklad, po případě stížnost, — soud pozůstalostní rozkladu nevyhověl, krajský co rekursní soud stížnost zamítl jako neodůvodněnou.

Na to podala vdova stížnost dovolací do usnesení kraj. soudu z důvodu zmatečnosti a nejvyšší soud dovolacímu rekursu vyhověl, napadené usnesení zrušil a vrátil věc prvnímu soudu k rozhodnutí o návrhu vdovy, aby vklad zařazen byl pouze polovinou. (Rozh. z 29. IX. 1927 čj. R I. 339/27.)

Odůvodnění:

»Při projednání pozůstalosti u notáře jako soudního komisaře dne 1. října 1926 učinil právní zástupce pozůstalé vdovy návrh, jak je shora uveden. O tomto návrhu prohlásil notář, jako soudní komisař usnesení, že se této žádosti nevyhovuje a vklad zařazuje do inventáře plným obnosem, odůvodniv to tím, že tato otázka byla již v nesporném řízení rozhodnuta ve všech stolicích v tom smyslu, že do pozůstalostního inventáře patří celý vklad, ježto bylo prokázáno, že zůstavitel byl v době úmrtí v držení vkladní knížky a poukázav zejména na rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 4. května 1927 R I. 269/26/1.

K žádosti pozůstalé vdovy bylo jí toto usnesení, poněvadž proti němu hodlala podati stížnost, doručeno notářem též písemně. Pozůstalá vdova podala pak proti němu rozklad, v případě nevyhovění stížnost. Rozkladu nevyhověl soud první stolice dne 1. června 1927 a stížnost předložil rekursnímu soudu, jenž o ní rozhodl napadeným usnesením v ten smysl, že se rekursu nevyhovuje z těch důvodů, že pozůstalá vdova nemá příčiny stěžovati si do tohoto opatření soudního komisaře, ježto obsah jeho jest jen vyjádřením skutečností právoplatně stanovených pro pozůstalostní řízení pořadem soudních rozhodnutí.

Avšak notář, jako soudní komisař rozhodl skutečně o konkrétním návrhu ve formě usnesení, jež také doručil a proto není správné, že pouze vyjádřil obsah soudních rozhodnutí. Poukaz na tato rozhodnutí byl mu důvodem pro jeho rozhodnutí (!). Projednání pozůstalosti bylo mu však svěřeno soudem za platnosti čl. XII. zákona z 8. VI. 1923 č. 123 sb. z. a n. (čl. XV. tohoto